

MEMÒRIA

**Materials curriculars per al desenvolupament de les habilitats
lectores, d'acord amb el marc conceptual utilitzat en l'elaboració
de les proves A.C.L.
Per a l'educació primària.**

Autores: Mireia Català i Agràs
Glòria Català i Agràs

Curs escolar: 2001-2002

ÍNDIX

1.- Introducció:	
1.1.- Antecedents del tema objecte del treball.	3
1.2.- Explicació del tema.	7
1.3.- Objectius que es pretenen assolir.	9
1.4.- Marc teòric.	11
2.- Treball dut a terme:	
2.1.- Disseny del pla de treball.	15
2.2.- Metodologia emprada.	16
2.3.- Descripció dels recursos utilitzats.	18
3.- Resultats obtinguts.	19
4.- Conclusions: suggeriments, conseqüències, aplicacions i valoracions del treball, tant des del punt de vista de la matèria objecte del treball de llicència com des de la pràctica docent en els centres d'ensenyament.	21
5.- Relació dels materials continguts en els annexos.	24
6.- Bibliografia.	25
7.- Annexos.	27

1.- Introducció

1.1.- Antecedents del tema objecte del treball.

Durant deu anys hem estat treballant per al Departament d'Ensenyament en un grup d'investigació relacionat amb l'àrea de llengua.

Des de feia temps que un grup de professionals, mestres i pedagogues, des de la nostra tasca d'intervenció directa o d'assessorament a les escoles, consideràvem la necessitat de poder comptar amb uns instruments fiables per a l'avaluació objectiva de l'alumnat en els aprenentatges bàsics instrumentals i tenir així elements comparatius que permetessin situar un nen o un conjunt de nens i nenes dins d'un marc més ampli. Conèixer el nivell real del qual partim ens facilita organitzar i orientar l'aprenentatge posterior.

Vam veure que d'ençà de les aportacions d'Alexandre Galí no hi havia hagut a Catalunya investigacions suficients per adequar les innovacions en les diferents matèries bàsiques al nostre context ni a la població actual, amb el rigor que ell ho va fer.

Així vàrem entrar en contacte amb diferents escoles i serveis educatius que ja coneixien i aplicaven el treball fet per Alexandre Galí en *“La Mesura Objectiva del Treball Escolar”* amb l'objectiu de poder valorar conjuntament tant la validesa dels materials com la vigència dels barems, obtinguts l'any 1928.

Fruit d'aquestes primeres trobades, van quedar uns primers objectius clars: la necessitat d'actualitzar les proves d'ortografia natural i arbitrària, en català i en castellà, així com extreure nous barems de la població actual catalana per poder aplicar a les nostres escoles.

De les persones convocades en vàrem quedar un equip de set, que vàrem dur a terme aquesta tasca durant dos anys.

Es va elaborar de nou tot el material, revisant les categories de classificació d'errades i actualitzant el llenguatge emprat. Aquest material va adreçat a mesurar el grau d'adquisició ortogràfica dels alumnes de 6 a 14 anys. Les diferents opcions d'avaluació equivalents van ser sotmeses a rigoroses proves de validació estadística i finalment van ser administrades a una àmplia mostra pilot de la població escolar catalana. L'anàlisi psicomètrica va córrer a càrrec del Departament d'Estadística de la Universitat de Barcelona, obtenint els barems actuals.

Acabada la feina, el Departament d'Ensenyament en va fer la publicació, amb el títol: *“Actualització de les proves d'ortografia de la mesura objectiva del treball escolar d'Alexandre Galí”*. 1991. Els 3000 exemplars varen ser distribuïts a les escoles i altres serveis educatius. Actualment està exhaurida.

Vàrem plantejar-nos la tasca de continuar en la línia que ens havíem marcat, i vam considerar el fet d'emprendre l'actualització de les proves de comprensió lectora. Ara ja només vam quedar quatre dels set components del grup.

D'ençà de l'època d'Alexandre Galí fins ara, són molts els estudis fets entorn als elements que intervenen en la lectura i n'ha variat molt la concepció. Ens trobàvem amb un camí

molt més complex, no d'actualització, sinó d'innovació d'un material per a l'avaluació de la comprensió lectora que tingués en compte les aportacions més recents en la investigació d'aquest camp.

Vam fer un buidat de tots els materials existents en aquest àmbit, tant des del punt de vista d'avaluació com d'aprenentatge de la comprensió lectora. Vàrem adonar-nos que la immensa majoria del material es referia només a la comprensió literal i que, per altra banda, mesurava tant la memòria a curt termini com la comprensió dels textos, i que aquesta es demanava en un nivell molt superficial.

Vam acudir a Anna Camps, catedràtica i professora de didàctica de la llengua de la Universitat Autònoma de Barcelona, com a persona profundament coneixedora de la matèria, amb la qual compartíem la forma d'entendre l'ensenyament de la llengua i vam estar ben informades per ella respecte de la bibliografia a consultar. També ens vam posar en contacte amb Gabriel Comas, doctor en Pedagogia de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, que va fer-nos l'assessorament pedagògic, ja que ell havia fet una excel·lent tesi doctoral sobre aquest tema i havia iniciat un tipus d'avaluació que crèiem molt adequada.

Així doncs ens vam posar al dia amb l'estudi bibliogràfic i la revisió de tota mena de materials sobre els últims avenços en els múltiples aspectes que incidien en la comprensió lectora. Per altra banda ens vam assessorar sobre les característiques adequades per poder dissenyar una prova que pogués avaluar les diferents habilitats que aquesta posa en joc. A continuació vam començar el procés d'elaboració de les proves de comprensió lectora per als alumnes de 3r, 4t, 5è i 6è de primària, amb els següents requisits:

- Incloure les diferents àrees curriculars amb la finalitat d'atendre la flexibilitat lectora. Cada àrea del programa té unes exigències que li són pròpies, ja que cadascuna posseeix un vocabulari específic. Aquesta aptitud per adaptar-se a la naturalesa del text és considerat com un requisit important per aconseguir una bona comprensió.
- No separar el procés de descodificació del de tractament del text, ja que els dos processos s'influencien mútuament.
- Neutralitzar al màxim la necessitat de coneixements previs, donant la informació suficient dins del text perquè la comprensió no depengués tant dels coneixements adquirits com de la capacitat d'organitzar la pròpia informació que el text aportava.
- Introduir algunes paraules difícils, el sentit de les quals es podia inferir a través de les informacions contingudes en el text.
- Procurar que els textos fossin interessants i atractius, fàcils i variats, amb un bon índex de llegibilitat i amb un nivell d'abstracció adequat a les edats.
- Optar per textos curts per no cansar excessivament l'alumnat, però amb una estructura interna que permetés la intervenció a nivell microestructural i macroestructural, i que permetés inferir, jerarquitzar i organitzar la informació.
- Considerar les dimensions cognoscitives següents: comprensió literal, reorganització de la informació, comprensió inferencial i comprensió avaluativa o crítica.

- Escollir textos en forma narrativa, de diàleg, en prosa i en vers. Introduir també gràfics i taules, guies i recorreguts, per ampliar el concepte de lectura en àmbits més funcionals.
- Seguir la forma de Thordike-McCall: lectura de paràgrafs o poesies amb preguntes al final.
- Permetre de tenir sempre el text davant per poder fer-ne la relectura i evitar la incidència del factor memòria.
- Fer preguntes tancades d'elecció múltiple per evitar la interferència entre comprensió i expressió escrita, amb suficients alternatives per minimitzar la intervenció de l'atzar.
- Seguir tots els requisits tècnics necessaris respecte a la redacció dels ítems, de les alternatives i de l'ordenació dels textos, per tal d'evitar dificultats alienes a l'avaluació de la comprensió del text.

Un cop elaborada una àmplia quantitat de textos per als diferents cursos, els vàrem fer revisar a mestres amb experiència en els nivells corresponents, per tal de valorar la seva pertinença quant a interès, amenitat i dificultat. A partir de les indicacions recollides es van fer les modificacions pertinents. Per a una primera validació vam passar els textos a una mostra pilot de 500 alumnes, amb clares indicacions als mestres sobre com administrar-les. Amb tota la informació obtinguda es va realitzar un estudi psicomètric on es va analitzar:

- La qualitat de les diferents alternatives de cadascun dels ítems.
- La possible diferència entre edat, sexe i llengua parlada a casa.
- La correlació entre la valoració de l'ensenyant sobre la competència de cada alumne i el seu nivell obtingut.

Vam modificar el material en funció de l'anàlisi dels resultats, desestimant alguns textos i preguntes i redissenyant el que serien les proves definitives. El material finalment obtingut, va ser passat a una mostra de 2.425 nens i nenes d'escoles públiques i privades, rurals i urbanes de 21 centres d'arreu de Catalunya, per persones del mateix equip que les vam elaborar, en un període màxim de quinze dies perquè tots els examinats estiguessin en un mateix període escolar. Un cop feta l'anàlisi psicomètrica final, pel Dr. Jordi Renom, del Departament de Metodologia i Ciències del Comportament de la Universitat de Barcelona, vàrem obtenir els barems definitius, aconseguint un material unidimensional, discriminatiu i fiable, que supera en molt els controls habituals de fiabilitat i validesa en la construcció de proves psicomètriques.

Donat que en aquells moments el Departament d'Ensenyament no comptava amb els recursos per a la corresponent publicació, ens van indicar que busquéssim una editorial que ho fes. Va ser doncs, editat per primera vegada per l'Ed. Graó amb el títol "*Avaluació de la comprensió lectora, proves ACL*", el maig de 1996. (Aquest any se n'ha fet la 3ª reedició). En aquest llibre, a més dels materials d'avaluació, s'explicita el marc teòric en el qual ens basem, i es donen orientacions als mestres per plantejar l'ensenyament de la comprensió lectora a l'aula des d'un punt de vista molt ampli i global, atenent les diferents àrees curriculars. També es faciliten pautes d'observació i altres recursos per a l'aprenentatge.

En el seu moment el Departament va incloure les proves corresponents a 4t i 6è de primària en els materials facilitats a les escoles com a Exemples de Prova per a l'avaluació de la comprensió lectora en els centres.

Posteriorment el mateix Departament ens va encarregar l'elaboració de les corresponents al cicle inicial, per a ser incloses també en els materials orientatius a les escoles. Així ho vam fer durant el curs 1999-2000: vam elaborar uns materials d'avaluació d'acord amb el mateix marc conceptual, els mateixos requisits i el mateix rigor tècnic i psicomètric seguits en les anteriors. Les etapes van ser les següents:

- Disseny del contingut i estructura de les proves d'acord amb el marc teòric.
- Administració de les proves i primeres anàlisis amb diferents mostres pilot.
- Revisió del contingut de les proves eliminant i modificant ítems amb deficiències en el plantejament, l'enunciat i/o les alternatives de resposta.
- Diferenciació de les dues proves definitives, així com establiment de les edats i cursos als quals van dirigides.
- Determinació de la mostra per a l'obtenció de barems i càlcul de diversos indicadors psicomètrics. Administració de les proves i recollida de dades. En aquest cas es van passar a un total de 1.551 alumnes, 769 de primer i 782 de segon, pertanyents a 27 escoles tant públiques com privades distribuïdes per tot Catalunya.
- Anàlisi de les respostes, revisió del material i obtenció dels barems definitius.

El material obtingut va ser lliurat al Departament d'Ensenyament. Ha estat publicat per Graó. Així doncs hem completat tot el material d'avaluació de la comprensió lectora en català per als diferents cursos de primària.

Actualment, a demanda de l'editorial Graó, hem traduït, adaptat i publicat també les proves des de 1r. fins a 6è de primària en castellà, per a la seva utilització a la resta de l'estat.

1.2.- Explicació del tema.

La lectura és una competència bàsica i indispensable per a poder accedir a les diferents matèries del currículum escolar, per tant és molt important que es planifiqui correctament el seu aprenentatge des d'un primer moment.

Segons la concepció que tinguem del que vol dir per nosaltres, com educadors, llegir i escriure, n'enfocarem l'ensenyament d'una manera determinada, fent especial incidència en uns o altres aspectes, i així se'n veurà afectat el resultat.

Abans es pensava que llegir consistia en aprendre un codi. Es partia de la base que el nen no el coneixia, els mestres li ensenyaven i quan el podia desxifrar i dir en veu alta l'escrit, es considerava que ja en sabia. La comprensió ja vindria després d'haver après a llegir "mecànicament". Aquesta concepció sustentava el mètode més tradicional, el qual comprometia seriosament la comprensió.

Actualment tenim totalment assumit que llegir vol dir comprendre i ja no admetem una lectura que només reproduïxi oralment l'escrit o es limiti a captar-ne alguns aspectes literals i de detall. És cert que per llegir s'han de dominar les habilitats de descodificació però, sobretot, cal emprar les estratègies necessàries per processar activament el text. Això comporta un sentit de procés que s'inicia abans de l'aprenentatge del codi i es prolonga molt més enllà, al llarg de tota l'escolaritat.

Llegir de manera activa és bàsicament un acte de raonament, una activitat cognoscitiva molt complexa. Comporta un procés intern que poques vegades és conscient, però que cal que l'escola ensenyi de manera explícita per formar bons lectors.

Aquests habilitats mentals poden iniciar-se i practicar-se fins i tot abans d'aprendre a llegir, a través dels recursos que ens proporciona el llenguatge oral o la interpretació de les imatges i, per descomptat, s'han de seguir ensenyant i practicant tot al llarg de l'escolaritat.

Creiem que és important proporcionar, des d'un primer moment, suficients oportunitats als alumnes d'entrar en contacte amb la lectura, per tal d'estimular-los a un aprenentatge que els introduirà al món de la cultura i que els suposarà una important font de coneixement i gaudi.

La manera de fer-ho és partint del món de l'infant, d'allò més proper i que més li interessa, lligant de manera natural: pensament, llenguatge, dibuix, imatge, lectura i escriptura. Partim del més proper, però l'anem guiant cap a interessos i móns nous; sense forçar, però anant sempre una mica més endavant per estimular al màxim les seves possibilitats d'aprendre.

Les persones com a éssers socials, estem immerses en un món que exigeix una comunicació constant. La parla, la lectura i l'escriptura comparteixen elements comuns en aquest procés comunicatiu. La lectura és només una faceta d'aquesta comunicació, però va adquirint una importància vital a mesura que l'individu madura i la quantitat de material imprès prolifera.

Com a escolar l'infant entra a formar part d'una comunitat que es relaciona entre si i amb els altres a través del llenguatge, i com més ampli i ric sigui el medi en què es trobi, com més contactes i experiències li proporcioni, més profund serà el coneixement del món i més complet serà el seu potencial comunicatiu. A la vegada, com més amplitud i

complexitat tinguin els seus coneixements previs, més capacitat tindrà per comprendre el material imprès que se li proporioni.

No podem deslligar la lectura de tot el circuit de comunicació, n'ha de formar part i no pas com una activitat desvinculada. Sabem, segons estudis dels experts, que treballant de manera isolada les habilitats lectores no es millora la qualitat de la comprensió. És doncs en un tot integrat que el procés té un sentit i una eficàcia.

En l'escola infantil i primària, la capacitat afectiva de l'infant és l'element essencial per vertebrar el seu ensenyament. És la que fa desvetllar una actitud oberta i positiva cap a l'adquisició de nous conceptes, amb desig d'explorar, descobrir i comprovar. Amb aquesta actitud les adquisicions són més permanents, entren a formar part del seu bagatge intern i poden ser operatives.

A l'etapa de secundària, encara més, la lectura serà element indispensable per accedir a nous coneixements en totes les àrees curriculars. Haver adquirit una bona capacitat comprensiva l'ajudarà a emprendre l'estudi de temes que cada vegada tindran un llenguatge més específic, necessitaran una major capacitat d'abstracció i una major flexibilitat per adaptar-se als diferents requeriments.

És des de totes les àrees que cal treballar la comprensió lectora. No és una feina exclusiva de l'àrea de llengua, sinó que, com a competència bàsica, és una eina per poder accedir a la majoria d'aprenentatges escolars i, per tant, ha de ser tractada de forma interdisciplinària.

Per altra banda, la lectura és una font de plaer. El gust per llegir, per endinsar-se en el món personal que els autors ens proposen, és una experiència que cal viure reiteradament per fer-ne un hàbit. Estem en un món cada vegada més dominat per uns mitjans audiovisuals que tendeixen a comportar una actitud més passiva, que no demanen, en general, una elaboració interna tan complexa com la de la lectura. Amb tot, la introducció de nous codis no minva pas la prevalença de la llengua escrita, sinó que propicia que es creïn noves i diverses relacions entre els diferents sistemes de representació simbòlica.

La lectura és un medi de transmissió de coneixements, d'experiències, de vivències objectives i subjectives, que, per ara, és el més emprat i valorat, juntament amb l'oral, en les nostres escoles.

Veiem que és molt general l'interès i la preocupació que suscita el tema de la comprensió lectora ja que, tot i els mitjans existents actualment, continua essent notòria la dificultat que presenten molts alumnes per aconseguir una bona competència.

Per altra banda als professors se'ls fa difícil ensenyar de manera explícita les estratègies necessàries per a la comprensió de textos i manifesten que els falten eines pràctiques i útils que els permetin poder-les treballar amb certa continuïtat i coherència.

En aquest treball, doncs, s'incideix en l'adquisició d'aquesta competència bàsica per part de l'alumnat en els diferents nivells educatius. Pretenem posar l'alumne en situació d'haver de fer aquestes operacions mentals, ja que, només exercitant-les reiteradament es potencien.

El material que hem elaborat vol tenir en compte els aspectes que fins ara hem exposat i desitja aportar solucions pràctiques per poder posar en mans de mestres i alumnes elements de treball encaminats a proporcionar estratègies metodològiques i recursos didàctics per a la millora del currículum en l'àmbit de la lectura.

1.3.- Objectius que es pretenen assolir.

- Contribuir a l'adquisició d'una competència bàsica, concretament la de la comprensió lectora per part de l'alumnat de primària.
- Aportar uns materials innovadors, específics per al tractament de la comprensió lectora, entesa com a un contingut que ateny a gairebé totes les disciplines.
- Elaborar materials escrits i gràfics que tinguin en compte els principals aspectes que incideixen en la comprensió profunda dels textos.
- Adaptar aquests materials a les edats corresponents als cicles inicial, mig i superior de primària.
- Ajudar els alumnes a adquirir els processos de comprensió lectora de forma conscient i controlada, per poder arribar a automatitzar-los.
- Facilitar la integració de les informacions dins de l'estructura de coneixements pròpia de cadascun dels alumnes.
- Ajudar a estructurar la informació explícita: captar el tema, la situació global, les accions principals destriant-les de les secundàries, les relacions de causa - efecte, les seqüències, etc. i així arribar a elaborar un significat coherent.
- Desenvolupar la comprensió inferencial o interpretativa donant mitjans per deduir, valent-se de la intuïció i de l'experiència personal per poder fer conjectures i elaborar hipòtesis, predir continuacions o resultats.
- Ajudar a reorganitzar la informació donant mitjans per classificar, categoritzar, esquematitzar, resumir, sintetitzar; i a saber seleccionar la informació segons criteris determinats.
- Ajudar a fer judicis de valor respecte d'accions, contrastant les pròpies idees amb les dels companys o amb les d'adults competents.
- Proposar d'utilitzar la informació per resoldre problemes concrets.
- Ajudar a captar incongruències.
- Ajudar a desenvolupar estratègies de control de la pròpia comprensió i a posar-hi remei per a superar-ho.
- Afavorir l'autoreflexió i l'estructuració de les pròpies idees a partir del text, mitjançant el llenguatge oral i escrit.
- Captar l'interès i el gust de l'alumnat a qui van dirigits aquests materials, mitjançant propostes variades i atractives, però amb una exigència que els obligui a posar en joc totes les capacitats relacionades amb la matèria.
- Abastar les diferents àrees curriculars, així com les diferents tipologies textuais.
- Atendre diferents objectius lectors: llegir per plaer, per extreure informació, per localitzar aspectes determinats, etc.

- Desenvolupar propostes que tinguin en compte el lligam entre la parla, la lectura i l'escriptura, relacionant entre si les diferents habilitats psico-lingüístiques.
- Elaborar materials que tinguin en compte elements interculturals.
- Facilitar la implicació de l'alumne en el propi aprenentatge.
- Donar elements al professorat per ensenyar les habilitats necessàries per desenvolupar la comprensió lectora en els seus alumnes, a través del modelatge i de la discussió en grup, afavorint així la interpretació personal.
- Aportar orientacions per als mestres quant a la forma d'emprar aquests materials i suggerir estratègies per millorar el gust per la lectura.
- Distribuir els materials segons diferents formes de ser tractats dins de l'aula: individualment, en petit grup o en gran grup.
- Dissenyar dins de cada cicle diferents graus d'aprofundiment per tal de poder atendre les distintes necessitats dels alumnes d'un mateix nivell educatiu.
- Intentar d'aconseguir que aquests materials puguin ser difosos i estiguin a l'abast d'aquelles persones que els necessitin.

1.4.- Marc teòric.

Segons Anna Camps, “la llengua escrita ens permet fixar el pensament verbal i convertir-lo així en un objecte susceptible de ser analitzat, confrontat amb les nostres idees o les d'altres textos i ofert a la nostra exploració sense presses. El text escrit afavoreix enormement l'apropiació del coneixement humà ja que ens permet convertir les interpretacions de la realitat fetes pels altres, i fins i tot per nosaltres mateixos, en alguna cosa material i articulada que pot ser contrastada, conceptuada i integrada en el nostre coneixement.

En la interrelació que es produeix entre pensament i llenguatge les característiques del codi escrit el converteixen en el mitjà més adequat per a les tasques reflexives i d'estructuració de les pròpies idees, ja que la mediació de l'escriptura ens obliga a un processament de la informació d'alt nivell i és el mitjà on operem més conscientment amb les paraules per tal d'ordenar i de descobrir el seu significat. En el mateix procés es creen més fàcilment noves idees, fem nostres nous significats o s'estableixen noves connexions entre els coneixements que es posseeixen”.

Degut a aquestes característiques, el llenguatge escrit incideix en el desenvolupament de les capacitats d'abstracció i facilita una adquisició, més gran que el llenguatge oral, del potencial simbòlic, de la capacitat d'operar (evocar, classificar, relacionar, etc.) sobre la realitat només amb paraules i, per tant, de generar nous coneixements a través d'una experiència que no cal que sigui pròpia.

La interacció entre el lector i el text és el fonament de la comprensió. La comprensió és el procés d'elaborar el significat copsant les idees rellevants del text i relacionant-les amb les que ja es tenen emmagatzemades en la memòria.

La teoria dels esquemes, o estructures representatives dels conceptes genèrics guardats en la memòria individual, explica com es formen aquestes estructures i com es relacionen entre si a mesura que es van assolint nous coneixements. Si no s'ha tingut cap experiència en un tema determinat, no es disposa d'esquemes per evocar un contingut concret, per tant no hi haurà comprensió o serà molt insuficient. Molts estudis han demostrat que els coneixements previs del lector influeixen de forma determinant en la comprensió. Els esquemes són, doncs, les categories del coneixement que es van configurant en la ment del lector a través de l'experiència. En cas que no hi hagi esquema previ relacionat amb algun concepte particular, si es proporciona informació suficient, se'n pot formar un de nou. A mesura que el lector elabora nous coneixements relacionant la nova informació amb la que ja disposa, els seus esquemes s'amplien constantment.

Conèixer quines són les habilitats que intervenen en la comprensió, ha estat motiu d'estudi entre els investigadors durant moltes dècades per tal de millorar la comprensió de l'alumnat. Hi ha hagut, però, poques afinitats entre ells a l'hora d'aïllar i identificar quines eren aquestes habilitats. No s'ha demostrat que ensenyar a detectar la idea central, les relacions causa-efecte o les seqüències, per exemple, afavoreixin per si la comprensió d'un text. Es creu, doncs, que la comprensió no ve donada per un conjunt d'habilitats ben diferenciades i treballades de forma isolada, sinó per un procés a través del qual el lector elabora el significat a partir dels senyals textuais i el relaciona amb els seus coneixements previs.

Per arribar a comprendre què succeeix quan el lector construeix el significat d'un text, cal conèixer els processos mentals que hi entren en joc, o sigui aquelles operacions que

intervenen sobre les estructures o esquemes cognitius canviant-los o modificant-los per tal d'arribar a construir una representació mental coherent del text.

Entre els investigadors han estat admesos una sèrie de processos subjacents a la comprensió lectora que definiríem com:

- La percepció que correspon a la descodificació (desxifrat de les paraules o grups de paraules i en permet la identificació).
- El pas de significant a significat (recuperació dels coneixements associats a les paraules o grups de paraules).
- L'anàlisi morfosintàctica, que assegura un primer tractament del text (reconeixement dels temps dels verbs, de la puntuació, del lloc que ocupen les paraules, etc.).
- La relació dels significats entre ells, inferida a través dels elements que es connecten (microestructura).
- La construcció del significat de les frases que comporta fer inferències d'enriquiment, d'elaboració o de generalització (macroestructura).
- La jerarquització de la informació jutjant la importància relativa dels significats construïts (macroestructura).
- L'organització de la informació per tal que la representació construïda sigui un tot (macroestructura).
- La integració d'aquestes informacions dins d'una xarxa de coneixements existents.
- La recerca i la recuperació en la memòria que permet accedir a la representació tipus construïda al final de la lectura.
- La producció de la representació recuperada que ha de respectar les exigències de la demanda, com també les regles semàntiques, sintàctiques i textuais.
- La gestió que remet als processos metacognitius, que permet, entre altres aspectes, la identificació de la falta de comprensió i de les estratègies de correcció.

Dins de la lectura, alguns investigadors distingeixen també entre processos automàtics i controlats. Per exemple: al primer cicle els infants han d'aprendre a descodificar de manera controlada. Més tard això ho poden fer de manera inconscient i automàtica. Per tant, l'energia que abans dedicaven a la descodificació, ara podran dedicar-la a la comprensió, fent-ho de manera conscient i controlada. El que no es pot dir és que cal dominar la descodificació per iniciar-se en l'aprenentatge de la comprensió, ans al contrari, ja que segons els models interrelacionals, a més comprensió més capacitat de descodificació. Més tard cal donar mitjans per utilitzar de forma conscient les estratègies de comprensió, i quan aquestes siguin adquirides esdevindran ja automàtiques i inconscients.

Tenint en compte les aportacions de P.H. Johnston i J. D. Cooper, es considera que en la comprensió lectora hi intervenen determinats components que, tot i que són emprats simultàniament en el procés lector i que per tant, moltes vegades són indestruïbles, per poder-los estudiar i tenir-los presents a l'hora de realitzar activitats d'ensenyament aprenentatge, s'han agrupat en quatre grups que comprenen les dimensions cognitives següents:

La comprensió literal que es concentra en idees i informacions que estan explícitament manifestes en el text amb capacitat per a reconèixer-les i per a poder-les evocar amb posterioritat:

- Reconeixement d'idees principals
- Reconeixement de detalls
- Reconeixement d'una seqüència
- Reconeixement comparatiu: podent situar o identificar llocs, èpoques, semblances o diferències que estiguin explícitament manifestes en el text.
- Reconeixement de la causa i efecte de les relacions.
- Reconeixement dels trets de caràcter.
- Reconeixement de vocabulari: trobar el sentit de paraules polisèmies, identificar sinònims, antònims, homòfons, donar sentit als prefixos i sufixos, etc.

La reorganització que requereix analitzar, sintetitzar i/o organitzar idees o informació explícitament manifesta en el text. Requereix:

- Classificar.
- Esquematitzar.
- Resumir.
- Sintetitzar.

La comprensió inferencial o interpretativa que requereix utilitzar alhora, per una banda les idees i la informació explícita del text i per l'altra la intuïció i l'experiència personal com a base per a fer conjetures i elaborar hipòtesis. (Exigeix que el raïonament i la imaginació vagin més enllà de la pàgina impresa).

- Deducció de les idees principals.
- Deducció dels detalls de suport
- Deducció d'una seqüència.
- Deducció de comparacions.
- Deducció de relacions causa efecte.
- Deducció de trets de caràcter.
- Deducció de característiques i aplicació a una situació nova.
- Predicció de resultats.
- Hipòtesi de continuïtat.
- Interpretació del llenguatge figuratiu.

La comprensió crítica o de judici que requereix donar respostes que indiquin que hi ha un judici d'avaluació per comparació d'idees presentades en el text amb un criteri extern (proporcionat per altres persones competents o altres fonts escrites); o bé amb un criteri intern (proporcionat per les experiències, els coneixements o els valors del lector).

- Judici de realitat o fantasia.
- Judici de fets o opinions.
- Judici de suficiència o validesa.
- Judici de valor, convivència o acceptació.

Així doncs la lectura és un procés interactiu en el qual el lector dedueix informació, de manera simultània, de diversos nivells: gràfica, morfològica, sintàctica, semàntica, interpretativa... posant en joc les seves habilitats perceptives, cognitives i lingüístiques.

La lectura és també una activitat estratègica, un bon lector actua de manera selectiva: es deté, retrocedeix, va més ràpid, salta..., i supervisa constantment la pròpia comprensió, adaptant la velocitat a les diferents intencionalitats o propòsits lectors.

Altres factors que influeixen en la comprensió són els referits al context: la manera com s'aborda la lectura, l'interès, l'actitud, les expectatives, la pròpia imatge com a bon o mal lector.

La complexitat d'operacions i processos que actualment es coneixen en aquest camp d'investigació fan que calgui replantejar des de l'escola el seu abordatge, intentant integrar-los dins el currículum escolar de la manera més àmplia i flexible possible.

2.- Treball dut a terme.

2.1.- Disseny del pla de treball.

TASQUES	CALENDARI		FASES
	MIREIA	GLÒRIA	
Revisió i recerca de nova informació sobre el marc conceptual	setembre i octubre	setembre a gener (esporàdic)	Primera
Recerca i consulta de materials per a l'elaboració del treball	octubre a desembre	febrer i març	
Determinació de les característiques que ha de tenir el producte final	octubre a desembre	octubre a desembre	
Elaboració dels materials	novembre a maig	febrer a maig	Segona
Revisió i adequació dels materials	maig i juny	maig i juny	Tercera
Coordinació entre les dues autores del treball	setmanal	setmanal	Tot al llarg del projecte
Seguiment del treball amb la supervisora pedagògica del projecte: Anna Camps	bimensual	bimensual	Tot al llarg del projecte
Lliurament de la memòria completa del treball i d'un resum del seu contingut.	octubre 2002	octubre 2002	Final

2.2.- Metodologia emprada.

Recerca de nova informació sobre el marc conceptual

- Recerca de les fonts informatives de més recent aparició respecte del tema.
- Relectura de llibres i articles que són cabdals en aquesta recerca i que ja varen ser anteriorment motiu de formació per a l'elaboració de les proves ACL.

Recerca de materials per a l'elaboració del treball

- Recerca de materials curriculars, quaderns per desenvolupar habilitats específiques i altres materials existents en el mercat (amb suport paper o informàtic) per tal de poder cobrir amb el nostre treball aquells aspectes no contemplats i que són necessaris per a la comprensió profunda.
- Recerca de llibres de contes, llibres temàtics, revistes, documents, il·lustracions, fotografies, gràfics, plànols, etc. els quals són alguns dels elements dels que partim per a l'elaboració dels treballs de comprensió.

Concreció de les característiques del material

- Concreció de quins són els elements que cal treballar per incidir de forma més idònia en el material d'ensenyament aprenentatge de la comprensió lectora.
- Concreció de la freqüència d'aparició i la seqüència de determinades propostes de treball en funció dels objectius que es pretenen.
- Concreció de les formes d'atraure millor l'interès de l'alumnat cap aquests materials en funció de l'edat i de les capacitats.
- Concreció del tipus de presentació formal, ja que pot influir i modificar molt el treball que es demani dels alumnes.
- Concreció del format per tal de flexibilitzar la seva adaptació als diferents nivells lectors dins d'una mateixa edat.
- Concreció del tipus de material tenint en compte característiques particulars de les escoles que en poden fer ús.

Elaboració de materials

- Elaboració de materials amb presentació gràfica de la informació.
- Elaboració de propostes textuais senzilles per als infants que s'inicien en la lectura.
- Elaboració de textos de tipologia diversa i de diferents àrees curriculars, que permetin exercitar les capacitats necessàries per a una bona comprensió.
- Elaboració de textos adaptats a cada edat, amb les demandes corresponents.

Coordinació, assessorament i seguiment

- Posada en comú, contrast de les informacions, els projectes i l'elaboració de propostes entre les dues autores, per tal d'aconseguir una continuïtat en la línia de treball per als diferents cicles de primària.
- Contrast d'opinions amb persones expertes, principalment amb Anna Camps, supervisora pedagògica de la recerca.
- Reestructuració del treball en funció de les orientacions rebudes i de les incidències al llarg de l'elaboració.
- Valoració de l'adequació dels treballs per a nens i nenes de les edats corresponents.

2.3.- Descripció dels recursos utilitzats.

- Bibliografia general i específica sobre lectura i comprensió lectora.
- Catàlegs de llibres infantils recomanats per edats.
- Llibres de text dels diversos cursos de primària, de diferents editorials, de les àrees curriculars de: llengua, matemàtiques, coneixement del medi social, coneixement del medi natural.
- Quaderns de treball de l'àrea de llengua, lectura i escriptura, desenvolupament d'habilitats cognoscitives, etc. de diferents editorials.
- Llibres de lectura per a infants, contes, novel·les, poemes, endevinalles, refranys, còmics, etc.
- Enciclopèdies.
- Llibres d'informació temàtica, en funció dels temes tractats.
- Materials per a la lectura funcional: tarifes, horaris, plànols, gràfiques... de diaris, revistes, catàlegs, fulletons informatius, etc.
- Fotografies, dibuixos, esquemes, etc.
- Recursos informàtics per a l'elaboració dels materials.
- Imatges predissenyades en CD-ROM.

Fonts dels recursos

- Biblioteques públiques.
- Distribuïdores de llibres de text.
- Editorials diverses.
- Centre de Recursos Pedagògics.
- Equip d'Assessorament Psicopedagògic.

3.- Resultats obtinguts.

Quaderns de lectura.

Tenen les següents característiques:

- Estan graduats segons nivells lectors.
- Es desenvolupen al voltant d'una unitat temàtica que fa de fil conductor.
- Es tracten temes d'interès i a l'abast dels alumnes, segons les diferents edats a qui van dirigits.
- S'ha procurat que les activitats fossin atractives per als alumnes.
- Tenen en compte les ja esmentades dimensions cognoscitives de la comprensió lectora: comprensió literal, inferencial, reorganització i avaluació crítica o judici.
- Hi ha algunes propostes molt simples per a aquells alumnes que s'inicien en l'ús de la lectura i l'escriptura.
- Els textos són de tipologia diversa: narratius, expositius, retòrics... referents a les àrees curriculars de llengua, matemàtiques i coneixement del medi social i natural.
- També s'introdueixen representacions gràfiques per a practicar la lectura funcional de: rètols, cartells, taules, gràfics de barres, de sectors, recorreguts, plànols, guies, etc.
- Hi ha activitats tancades, semiobertes i obertes que permeten diferents possibilitats d'execució segons el nivell de cada alumne.
- Algunes activitats estan directament encaminades a la millora del raonament lògic dels alumnes.
- Es fan propostes referides a qüestions interpretatives sobre la realitat.
- En alguns tipus de resposta cal incidir-hi de manera imaginativa, fent ús de la creativitat.
- També es proposa en algun moment la memorització a curt i llarg termini.
- S'incideix en incentivar l'hàbit i el gust per la lectura.
- Es fan encadenaments d'activitats que contemplen les diferents manifestacions comunicatives que comporta el llenguatge: oral – lectura – escriptura.
- S'afavoreix l'aprenentatge d'estratègies d'autocontrol de la comprensió.

- Alguns treballs es poden resoldre en parelles, per facilitar el contrast i la discussió per arribar a una solució.
- Se suggereixen treballs en grup per a propiciar la discussió i l'aprenentatge entre iguals d'estratègies de comprensió.
- Es promouen discussions en grup per emetre judicis d'avaluació, comparant i contrastant idees sobre la lectura.
- Aquests materials fan possible seguir diversos itineraris: treball individual respectant el ritme i capacitat de treball personal; treball per parelles i treball en grup.

Guia didàctica per als mestres:

- Breu explicació del marc conceptual en què es fonamenta la comprensió lectora.
- Estratègies per a desenvolupar les diferents funcions mentals implicades.
- Especificació dels objectius a aconseguir en les diferents situacions proposades.
- Propostes per sensibilitzar els mestres cap a una posició estimuladora dels processos personals dels alumnes.
- Propostes per sensibilitzar els alumnes de cara a aconseguir el gust per llegir.

4.- Conclusions: suggeriments, conseqüències, aplicacions i valoracions del treball, tant des del punt de vista de la matèria objecte del treball de llicència com des de la pràctica docent en els centres d'ensenyament.

Els materials curriculars que hem elaborat creiem que contribuiran al desenvolupament d'una de les principals competències bàsiques: la lectura dels alumnes de primària.

Partim de la base que la lectura és un aspecte més dins de les habilitats comunicatives i que, des d'un inici a l'escola, s'han de desenvolupar totes elles de manera simultània: escoltar, parlar, dibuixar, llegir, escriure.

Llegir no consisteix en desxifrar i reconèixer les paraules d'un text, sinó que és bàsicament un acte de raonament, un procés mental que requereix posar en joc habilitats cognitives molt complexes. Per tant pretenem desenvolupar les capacitats mentals que s'hauran d'aplicar a la comprensió dels textos.

En la nostra societat urbana i desenvolupada l'infant està immers en l'escrit gairebé igual que ho està en la llengua oral i, de la mateixa manera que ho fem amb la llengua oral, podem actuar amb la llengua escrita. Creiem que la millor manera de desenvolupar una funció és exercitant-la i que treballant-les poden augmentar les capacitats cognoscitives, ja que és el mateix aprenentatge el que proporciona la maduresa.

Sens dubte varia molt d'uns infants a altres la motivació, la curiositat i el desig d'aprendre, però tots ells són capaços de fer-ho si el medi que se'ls proposa és suficientment ric i estimulants i les propostes responen a les seves necessitats i interessos.

Creiem que el llenguatge és un mitjà per desenvolupar el pensament i que els mestres han de poder oferir experiències riques i donar mitjans als seus alumnes per expressar-lo i interpretar-lo.

Hem elaborat un material suficientment ampli, divers, obert i atractiu que permet desenvolupar les habilitats mentals dels nens i nenes i multiplicar les ocasions de llegir, associant el llenguatge oral, plàstic i escrit, en les seves vessants de comprensió i expressió, integrant-ho en un tot de manera natural.

No pretén ser cap metodologia específica, però pot ser una eina útil per al mestre, sigui quin sigui el sistema que esculli per als seus alumnes. En tot cas, però, no es tracta mai d'exercicis fora de context ni repetitius sinó de situacions dinàmiques que faciliten el desenvolupament de les diferents potencialitats de l'alumne.

Més enllà d'intentar treballar habilitats de manera aïllada, hem volgut incidir en aquells aspectes que els experts assenyalen com a fonamentals per arribar a una comprensió profunda:

- Activar els coneixements previs, per tal de poder relacionar la nova informació amb la que ja es posseeix, centrant-se en aspectes essencials del tema.
- Aprendre a solucionar problemes de vocabulari, desenvolupant estratègies de deducció.

- Aprendre a fer inferències posant en relació els coneixements de cadascú amb la informació nova, anticipant situacions, deduint, realitzant hipòtesis o previsions de continuïtat.
- Captar el tema, la situació global, aprendre a reconèixer les idees principals diferenciant-les de les secundàries o poc rellevants, relacionar unes accions amb altres segons una seqüència, unes relacions de causa - efecte.
- Aprendre a resumir, a explicar els fets amb les pròpies paraules, a eliminar informació secundària o redundant.
- Aprendre a donar opinions, formular preguntes, manifestar reaccions, emetre judicis propis enfront d'accions o comportaments.
- Aprendre a controlar la pròpia comprensió, a adonar-se de les incongruències, a ser conscient de quan es deixa de comprendre i poder actuar per a superar-ho.
- Posar en relació les diferents habilitats psicolingüístiques, realitzant processos complets de llenguatge oral, lectura i escriptura.

Es tracta de practicar diferents operacions mentals en una mateixa situació, per tal de captar-ne l'estructura, desenvolupar-la des de diferents punts de vista i atribuir-li significat d'una manera organitzada.

Es donen indicacions per a exercitar el modelatge i la pràctica guiada amb supervisió del mestre, de les principals estratègies de comprensió, per tal de poder-ne fer un ensenyament explícit. A la vegada, fomentant l'intercanvi i la discussió en grup, es podran posar en evidència les estratègies que utilitza cadascú i així es facilitarà el desenvolupament de les pròpies.

Es proposen situacions de lectura funcional, d'animació i dinamització de la lectura extensiva, per aconseguir que sigui una font de coneixement i plaer.

Es donen recursos als ensenyants perquè puguin seguir el material de manera pautaada o bé en puguin fer un ús més dinàmic i creatiu d'acord amb el tarannà de cadascú i de cada escola.

S'ha intentat que la majoria de propostes siguin prou obertes i flexibles per permetre diferents nivells d'execució, d'acord amb les habilitats individuals de cada alumne, a la vegada que impliquin sempre la seva activitat mental.

Els materials elaborats serveixen per utilitzar dins l'aula ordinària com a treball per als alumnes dels diferents cicles de primària.

Són bàsicament materials d'ús individual, però algunes de les activitats permeten el treball en parelles, en petit grup i amb tot el grup classe.

Estan adaptats als diferents nivells lectors dels alumnes.

Les propostes són interdisciplinàries, aptes per a ser tractades des de diverses àrees curriculars, fent incidència en el treball de la comprensió lectora des de tots els àmbits possibles, no només des de l'àrea de llengua.

Desenvolupen les habilitats i estratègies necessàries per al domini de la lectura.

Fomenten el gust per la lectura, l'hàbit lector i l'intercanvi comunicatiu entre els alumnes a partir de les motivacions que generen.

Aquest material és també susceptible de ser utilitzat com a suport per als alumnes amb necessitats educatives especials de diferents etapes.

De la mateixa manera pot ser d'interès per a l'ús d'altres serveis educatius complementaris a l'escola: per a fer reeducacions, treballar tècniques d'estudi, etc.

El nivell de difusió pot comprendre el de diferents centres i nivells educatius que tinguin entre els seus objectius el de la millora de la comprensió lectora del seu alumnat.

Abasten tota l'etapa de primària, amb possible ús en els primers cursos d'ESO, per a alumnes amb més dificultats per aprendre.

5.- Relació dels materials continguts en els annexos.

- Orientacions per als mestres.
- Exemples de treballs per al cicle inicial de primària:
 - La meva escola**
 - L'hipermercat**
- Exemples de treballs per al cicle mitjà de primària:
 - Cases**
 - Selves**
- Exemples de treballs per al cicle superior de primària:
 - Mar**
 - L'espai**

6.- Bibliografia.

- ALVERMANN, D. E., DILLON, D. R., O'BRIEN, D. G.: *Discutir para comprender*. Madrid: Aprendizaje Visor, 1990
- CASSANY, D. i altres (1993): *Ensenyar Llengua*. Barcelona. Graó.
- CATALÀ, G.; CATALÀ, M.; MOLINA, E.; MONCLÚS, R. (1996): *Avaluació de la comprensió lectora. Proves ACL*. Barcelona. Graó.
- CATALÀ, G.; CATALÀ, M.; MOLINA, E.; MONCLÚS, R. (2001): *Avaluació de la comprensió lectora. Proves ACL. Cicle inicial de primària*. Barcelona. Graó.
- CATALÀ, G.; CATALÀ, M.; MOLINA, E.; MONCLÚS, R. (2001): *Evaluación de la comprensión lectora. Pruebas ACL (1º - 6º de primaria)*. Barcelona. Graó.
- COLOMER, T.; CAMPS, A. (1991): *Ensenyar a llegir, ensenyar a comprendre*. Barcelona. Edicions 62.
- COLOMER, T. (Coord.); BERTONI del GUERCIO G; CHARMEUX, E.; MEEK, M.; NOGUEROL, A.; RINCON, F.; SOLE, I. (1992): *Ajudar a llegir. La formació lectora a primària i secundària*. Barcelona. Barcanova.
- COMES, G.(1984): *Avaluació de la lectura comprensiva pel sistema taxonòmic*. Barcelona. Universitat de Barcelona. Tesi Doctoral.
- COOPER, J.D. (1990): *Cómo mejorar la comprensión lectora*. Madrid. Aprendizaje Visor. MEC.
- DURAN, T.: *Quinzemóns, Recull de contes interculturals per a l'escola*. Barcelona: Graó, 2001
- FREINET, C.(1982): *Los métodos naturales, III. El aprendizaje de la escritura*. Barcelona. Fontanella.
- GALI, A.(1984): *La mesura objectiva del treball escolar*. Vic. Eumo.
- HUERTA, E.; MATAMALA, A.: *Programa de estimulación de la comprensión lectora*. Madrid: Aprendizaje Visor, 1990
- JOHNSTON, P.H. (1989): *La evaluación de la comprensión lectora. Un enfoque cognitivo*. Madrid. Aprendizaje Visor.
- NOGUEROL, A. (1989): *Tècniques d'aprenentatge i estudi*. Barcelona. Graó.
- ORRANTIA, J.; ROSALES, J.; SÁNCHEZ, E.: "La enseñanza de estrategias para identificar y reducir la información importante de un texto. Consecuencias para la construcción del modelo de la situación". *Infancia y Aprendizaje*, nº 83, 1998, p.29-57
- PONTECORBO, C.; ORSOLINI, M.: "Analizando los discursos de las prácticas alfabetizadoras desde la perspectiva de la teoría de la actividad". *Infancia y Aprendizaje*, nº 58, 1992, p.

Seminaris d'Assessorament Didàctic de la Llengua Catalana, programa d'immersió (SEDEC): Comprensió Lectora: comprendre per aprendre. Cicle mitjà. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992-93

SOLE, I. (1987): *L'ensenyament de la comprensió lectora*. Barcelona. CEAC.

SOLE, I. (1992): *Estrategias de lectura*. Barcelona. Graó.

7.- Annexos.
